

Motion till riksdagen 2022/23:2281

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

En ny könstillhörighetslag

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall med två nya lagar – lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – i enlighet med det förslag som fanns i S2021/07285 och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den svenska könstillhörighetslagen (1972:119 lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall) är världens äldsta i sitt slag. Sedan drygt femton år tillbaka har lagen varit föremål för olika utredningar och en hel del förändringar har också genomförts. Den mest betydelsefulla förändringen hittills kom 2013 då kravet på att den som ändrade juridiskt kön skulle sakna fortplantningsförmåga togs bort. Det var alltså i praktiken ett krav på tvångssterilisering som stod inskrivet i den svenska lagen fram tills för mindre än tio år sedan. Innan beslutet gick igenom i riksdagen hade också en dom redan meddelats av Kammarrätten i Stockholm, med innebörden att steriliseringskravet bland annat bröt mot regeringsformen och europakonventionen.

Den lag som är nu gällande är alltså en något förbättrad version av en 50 år gammal lag och spåren av de utgångspunkter som präglade utformningen av lagen då finns fortfarande kvar. Kraven som ställs på den som vill ändra juridiskt kön har formulerats om något och förmildrats, och kraven på att sakna fortplantningsförmåga eller vara ogift har tagits bort. Kvar finns däremot formuleringar som inte på något sätt är precisa eller går att objektivt fastställa, som till exempel att det endast är möjligt att få ändra juridiskt kön om en person ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” och ”sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet”. Bedömningen av om detta är fallet görs av en extern part, Socialstyrelsens rättsliga råd. Risken för att kriterier av detta slag leder till godtyckliga beslut får anses vara mycket hög.

Vid en jämförelse med lagar från andra länder, som tillkommit betydligt senare än den svenska lagen, syns skillnaden i ingång i frågan mycket tydligt. Där den svenska lagen ställer upp krav på den person som vill ändra juridiskt kön, betonar senare tiders lagar dessa personers rättigheter. 2012 kom exempelvis Argentinas lag på området. Delar av den första paragrafen lyder, i fri översättning: ”Alla människor har rätt till erkännande av sin könsidentitet; till att fritt utveckla sin person i enlighet med sin könsidentitet; att behandlas i enlighet med sin könsidentitet och, särskilt, att identifieras på så sätt i dokument som visar en persons namn, bild och kön.” Det skrivs också särskilt ut att det aldrig kommer att ställas några krav på att en person har genomgått någon form av psykologisk eller medicinsk behandling för att få ändra juridiskt kön.

I SOU 2014:91 Juridiskt kön och medicinsk könskorrigerings föreslogs att den gamla lagen skulle delas upp i två lagar. Bland annat konstaterade utredaren att den juridiska delen och den medicinska delen fortsatt var tätt sammankopplade, trots att steriliseringskravet hade avskaffats. Sedan denna utredning lämnade sitt förslag har det nu gått närmare åtta år.

Under denna tid har såväl Norge som Danmark genomfört förändringar av sina motsvarigheter till vår könstillhörighetslag och även Finland är nu på gång med en reform. Andra europeiska länder som, enligt en sammanställning från 2020 av Europeiska kommissionen, har lagar på området som baseras på självbestämmande är Belgien, Irland, Island, Luxemburg, Malta och Portugal. Det är dags att Sverige blir ett av dessa länder.

Hösten 2021 la den dåvarande regeringen, bestående av Miljöpartiet och Socialdemokraterna, fram ett gemensamt utkast till en lagrådsremiss (Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, S2021/07285) som föreslog en uppdelning av den nuvarande lagen i två separata lagar, så att medicin och juridik skiljs åt. Förslaget hade föregåtts av en lång process där flera olika utredningar gjorts och hänsyn tagits till, till exempel, invändningar som kommit från lagrådet på ett tidigare framlagt förslag från 2018. Förslaget innehåller därför bland annat en kortare väntetid och dessutom ett krav på godkännande av en extern part om en person skulle vilja ändra juridiskt kön flera gånger. Dessa kontrollfunktioner har lagts in i syfte att minska riskerna för missbruk, av till exempel personer som vill ändra juridiskt kön av helt andra skäl än att de vill få juridiskt erkännande av sin könsidentitet. Som exempel på vad detta kan vara för personer har bland annat personer som försöker undkomma straff och personer som försöker utföra olika bedrägerier nämnts. Det är olyckligt att detta förslag sedan inte togs vidare av den socialdemokratiska regeringen, utan att man istället valde att lägga fram en lagrådsremiss som frångick principen om självbestämmande som grund för det juridiska könet. Bland annat hänvisades till risken för utnyttjande av systemet av kriminella personer.

I den, ibland ganska hätska, offentliga debatten har också getts uttryck för att denna lagändring skulle innebära en övergång till en helt ny syn på vad kön är. Men, en syn på kön där könsidentitet ligger till grund för det juridiska könet har vi haft sedan 1972, då könstillhörighetslagen först infördes. Om juridiskt kön inte alls anses kunna baseras på könsidentitet, utan endast kroppsligt kön, så skulle vi inte ha haft någon könstillhörighetslag alls. Själva poängen med lagen är att möjliggöra ändring av juridiskt kön, baserat på individens egen könsidentitet. Det nya med lagförslaget är just självbestämmandet, det vill säga att olika krav tas bort. Synen på kön är densamma.

I sammanhanget kan det vara intressant att ta del av erfarenheter från andra länder. Har Norge och Danmark erfarenhet av att personer som gjort sig skyldiga till kriminella handlingar utnyttjat könstillhörighetslagens utformning?

Dessa länder har haft lagar som liknar det svenska förslaget från hösten 2021 sedan 2016 respektive 2014. Det har inte påvisats några exempel på att lagen missbrukats av kriminella personer. Det har dock i offentlig debatt och i forskning getts exempel på potentiella och faktiska problem i tillämpningen. Exempel på faktiska problem har varit dels sådant som rört den berörda personen själv (som till exempel utfärdande av utbildningsbevis) och sådant som också kan beröra andra (som till exempel tillträde till omklädningsrum). Det har dock endast funnits enstaka exempel på att problem har uppstått. Under de första dryga två åren förekom i Norge tre diskrimineringsärenden som hade koppling till lagen och Stortingets motsvarighet till RUT har uppmärksammat ytterligare fyra ärenden fram till och med 2021. Av dessa sju exempel handlar tre om sådant som också kan påverka andra, det vill säga till exempel användande av omklädningsrum och toaletter. Från Danmark har det rapporterats om två liknande exempel, ett gällande tillträde till omklädningsrum och ett som gällde en vilja att avtjäna ett straff vid en avdelning för kvinnor. Naturligtvis är det möjligt att det har uppstått situationer som inte kommit till allmänhetens kännedom, men ingenting tyder på att det har rört sig om ett större antal händelser.

I Finland har regeringen valt att gå vidare med ett förslag om fastställelse av kön baserat på självbestämmande. Även i Finland har risken för missbruk diskuterats, men i propositionen görs uttryckligen ändå bedömningen att de betydande positiva konsekvenserna för målgruppen överväger eventuella negativa konsekvenser. Sverige borde kunna göra samma bedömning.

Även om bland annat systemet med en kontrollfunktion då en person önskar ändra juridiskt kön flera gånger har kritiserats förordar vi ändå att riksdagen nu går vidare med förslaget från 2021. Det fanns då uttryckligt stöd från två av riksdagens partier, och sannolikt finns stöd hos flera, åtminstone verkar det vara så baserat på vad parti-representanter har uppgett i kontakt med civilsamhällesorganisationer. Förslaget är en kompromiss där hänsyn tagits till olika intressen och att gå vidare med det i sin helhet nu är den enklaste vägen framåt. Frågan är utredd under mycket lång tid och transpersoner i Sverige förtjänar bättre än att fortsätta leva med en könstillhörighetslag med tydliga spår av ett femtio år gammalt tänkesätt, där mänskliga rättigheter för minoriteter inte står i fokus.

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Janine Alm Ericson (MP)